

crkva u svijetu

POGLEDI

LJETNE MARGINALIJE

O HRVATSKOM KULTURNOM TRENUTKU

Boris Lukšić

Suočeni smo sa stanjem bitne ukorijenjenosti aktualnog kulturnog trenutka u povijesna zbivanja i suvremene dileme bića nacionaliteta. Koliko god je medij kulture po svojoj naravi univerzalan i upućen na supranacionalnost — na zajednicu vrednota civilizacije, i izrazito je proces koagulacije, suradnje, pa i sučeljavanja širokog kruga narodnosti — u bitno povijesnom i duhovnom smislu uvijek je esencijalno proživljavao i izražavao sudbinu određenog, personalnog nacionaliteta. Ta klasična i poznata istina osobito je povijesno bila potkrijepljena u kulturama malih i ugroženih naroda; i ona je u njih pretežno imala obrambeni značaj, prateći njihove krize i dijaspore, postajući bivstveni činitelj njihova integriteta i etničke koherencije.

Mislimo da je posljednja godina specifično dimenzionirala i reljefno iskazala tu značajku u hrvatskoj kulturi i društvu. Mnogi današnji trenutak Hrvatske nazivaju prijelomnim, obnoviteljskim, preporodnim; karakteriziranim integrirajućim procesom, kao i iznalaženjem profila društvenog, ekonomskog, etničkog i kulturnog identiteta. Ali isto tako on je zaokret iz jednog stanja depresije, ozbiljnih znakova složenih teškoća i zapreka rasta, svega onoga što je stajalo na putu humanističke i socijalističke emancipacije Hrvatske. Vizija sadašnjeg trenutka mnogoznačna je, i još uvijek je u znaku neprebrođene krize; svjetlo i sjenka drastično se isprepliću, i u zamkama dijaspore prijetnje još nisu uklonjene, javljajući se čas u obliku sila vanjskoga pritiska i ucjena, čas opet kao farsa domaće provincijalnosti i činovničkog, konzervativnog khuenovskog mentaliteta. U rasponu uskogrudnih egoizama, podzemne opsjednutosti voljom za moći, partukalirističkih strasti, kastinskih i oligarhijskih provenijencija i nezajažljive objesti silnika, uvijek se događao i danas se zbiva organon nacionalnog i društvenog opstojanja, povijesni rast, u mukama i trenutnim osvjetljenjima malih i geopolitički izloženih zajednica.

Za današnji hrvatski kulturni trenutak vidan je pokret pronalaženja entiteta tradicije i kontinuiteta, tendencija cjelovitosti rasta, koherentnosti duha, prvenstveno izgradnjom kreativnog i autohtonog jezika komunikacija. Istodobno, kreativni individualitet u korespondenciji je sa suvremenim strukturama i smjernicama moderne kulture, znanosti i umjetnosti; to se na primjer ogleda u nekim znanstvenim edicijama, tendencijama u likovnoj grafici, dizajnu, konstruktivizmu, a u književnosti fizionomijom periodike, suvremenim djelima i prijevodima. Mislim da ni scenska umjetnost i film nisu iz ovih tokova izuzeti.

Navedene dramatične alternative rasta, ali i zapreka, neophodnost zajedničke konstante nacionalne kulture, u kontekstu obnove cijelog narodnog života, izazvale su plebiscitarnu želju, zahtjev, o sazivanju *kongresa hrvatske kulture*. Inicijatori te ideje nisu samo ugledne i vitalne kulturne institucije naroda, kao na primjer Matica hrvatska, Društvo književnika, već i velik broj kulturnih radnika, intelektualaca, pisaca; dakle: kvalificirano hrvatsko općinstvo.

Uoči saziva tog velikog događaja nacionalnog života, još nam se većma čini izglednijim motiv revalorizacije kulturnog i društvenog trenutka današnjice. Kada promišljamo o dosezima, kao bljeskovima kreativne koncentracije, imamo na umu neke značajne izložbene datume hrvatske likovne suvremenosti u svijetu i domovini, ili neke problemski i izričajno zapažene knjige, pomišljamo na određene znanstvene i književne priloge, na primjer iz lingvističke, estetsko-esejističke, historiografske i gospodarstvene oblasti, vidljive posebno u časopisima KRITIKA i KOLO. Mogli bismo tu ubrojiti i neka kvalitetna scenska i muzička ostvarenja u Zagrebu, Splitu i na dubrovačkom festivalu, a možda su vrijedna pažnje jedno ili dva djela filmske produkcije.

Međutim, radi se o isječcima, fragmentima rasta, ali i stagnantnih trenutaka, u kojima osim volje zajedništva teško možemo prepoznati konstante cjelovitosti i kontinuiteta u gro-planu. One iste zapreke, centrifugalne sile, koje su djelovale dezintegrirajuće i obeshrabrujuće, dapače dijabolično, u bitnim strukturama nacionalnog života i gospodarstva, na planu etničkih dijaspora, ometale su dosta efektivno i slobodno oblikovanje kulturne sfere stvaralaštva. Poznato je da u Hrvatskoj nije postojala duže vremena novina za kulturna i društvena pitanja, da je jedini takav list, *Telegram*, bio ugašen, a rađanje i djelovanje nedavno pokrenutog *Hrvatskog tjednika* odvija se u istim okolnostima kao i rad nekih temeljnih nacionalnih kulturnih institucija; to znači u atmosferi određenih omalovažavanja i pritiska.

U povoljnijim uvjetima i sa znatnim učinkom u javnosti djelovao je i djeluje hrvatski katolički tisak, dijelom kao posljedak veće liberalizacije javnog života, i još većma kao izraz zdravog humanizma i blagodat »protokola«. Među blagotvorne efekte osvježavanja, revitalizacije društvenog, nacionalnog i kulturnog života, kao dio snaga narodnog preporoda, zasnovanog i na podršci X plenumu SKH i historijskih ustavnih amandmana, ističemo hrvatski studentski pokret, njegovu masovnu pučku osnovu i društveno-kulturnu progresivnost. Koliko su studenti, darovite individualnosti među njima, stvaralački i dinamički naraštaj, pokazuju primjeri veoma

perspektivnih mladih umjetnika, pisaca i intelektualaca, kao i mladih političara; a to se ogleda i u konstantnoj kvaliteti *Studentskog lista*, u posljednje dvije godine, bez obzira na smjenu uredništva.

Sabirući ova improvizirana zapažanja o aktualnom trenutku Hrvatske možemo biti ohrabreni obnovljenim i vitalnim bljeskovima, koji više označuju potencijale, nego sintetičku viziju koherentne cjeline. Zadatak fizionomije kulture, narodne i opće istodobno, patriotske u tom smislu što je više europska i otvorena suradnji, mandat dograđenog i izdiferenciranog jezičnog entiteta, integracija regija i nadvladavanje provincijalizma — sve je to nemoguće ostvariti van razine potpune društvene, političke i gospodarske emancipacije Hrvatske, u zajednici ravnopravnih i suverenih naroda. To znači živjeti ovaj trenutak sabrano i bistro, bez iluzija, ali ne defetistički.